

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองโลก
ที่อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3
PHENOMENON-BASED LEARNING MANAGEMENT TO PROMOTE GLOBAL
CITIZENSHIP FOR PEACEFUL COEXISTENCE AMONG GRADE 9 STUDENTS

¹ณัฐวรรณ กันไชยลัก Nattatat Kanchaisak

²ปริญญา สร้อยทอง Parinya Soithong

^{1, 2}มหาวิทยาลัยนเรศวร Naresuan University, Thailand

Corresponding Author E-mail: nattatatk66@nu.ac.th

Article Received: March 26, 2025. Revised: August 18, 2025. Accepted: August 20, 2025.

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองโลกที่อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และ 2) เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองโลกที่อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในโรงเรียนมัธยมศึกษา พื้นที่อำเภอโพทะเล จังหวัดพิจิตร เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเก็บข้อมูลตามวัตถุประสงค์ ได้แก่ 1) การสัมภาษณ์เชิงลึกครูผู้สอนรายวิชาสังคมศึกษาและนักเรียนเป็นผู้ให้ข้อมูลหลักที่มีคุณสมบัติตามที่กำหนดในเกณฑ์การคัดเลือกแบบเจาะจง จำนวน 8 คน ประกอบด้วยเครื่องมือวิจัย ได้แก่ แนวคำถามสัมภาษณ์เชิงลึก และ 2) การสัมภาษณ์เชิงลึกนักเรียนผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 36 คน และคุณครูผู้ร่วมสังเกตการณ์การจัดการเรียนรู้ จำนวน 1 คน ประกอบด้วยเครื่องมือวิจัย ได้แก่ (1) แนวคำถามสัมภาษณ์เชิงลึก (2) แนวทางสังเกตแบบมีส่วนร่วม (3) คู่มือกิจกรรมการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน หน่วยการเรียนรู้เรื่อง “การอยู่ร่วมกันอย่างสันติ” ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์สรุปอุปนัย หลังจากนั้นนำเสนอรายงานแบบพรรณนาเชิงวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัจจุบันและปัญหาของการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองโลกที่อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ด้านหลักสูตรและเนื้อหา มีเนื้อหาที่เชื่อมโยงกับแนวคิดพลเมืองโลก แต่ครูต้องพิจารณาเนื้อหาด้วยตนเอง ด้านการจัดการเรียนรู้ เน้นการบรรยายและการจดบันทึก ด้านผู้เรียนพบว่าพื้นฐานทางครอบครัวของนักเรียนส่งผลต่อแรงจูงใจ และพฤติกรรมในชั้นเรียน ด้านครูผู้สอน มีภาระงานที่ครูต้องรับผิดชอบ ทำให้มีเวลาไม่เพียงพอในการออกแบบการเรียนรู้ ด้านสภาพแวดล้อมในการจัดการเรียนรู้ มีการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม แต่บางแห่งยังขาดงบประมาณและทรัพยากรสนับสนุน ด้านสื่อการสอน ครูมีการใช้สื่อเทคโนโลยีในชั้นเรียนแต่ก็ยังขาดแคลนสื่อที่ดึงดูดความสนใจและเชื่อมโยงเนื้อหากับชีวิตจริง ด้านการวัดและประเมินผล ยังเน้นวัดผลจากการจดจำมากกว่าผู้เรียนไม่มีโอกาสสะท้อนคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ของตนเอง 2) การพัฒนาการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองโลกที่อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 พบว่ากิจกรรมการจัดการเรียนรู้มีความสอดคล้องกับองค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน ทั้ง 5 องค์ประกอบ ได้แก่ (1) ความเป็นองค์รวม (2) ตามสภาพจริง (3) ความสอดคล้องกับบริบท

(4) การเรียนรู้เชิงแก้ปัญหา และ (5) กระบวนการเรียนรู้ และพบว่าผู้เรียนมีความเป็นพลเมืองโลกที่อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขเพิ่มมากขึ้น ภายหลังการทำกิจกรรมการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน

คำสำคัญ: ปรากฏการณ์เป็นฐาน, พลเมืองโลก, การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

Abstract

This research aims to 1) Study the current state and issues of learning management to promote global citizenship for peaceful coexistence among Grade 9 students and 2) Develop phenomenon-based learning management to promote global citizenship for peaceful coexistence among Grade 9 students in secondary schools in Pho Thale District, Pichit Province. This research is qualitative research. And collected data according to the research objective as follows: 1) In-depth interviews were conducted with social studies teachers and students, who were the primary informants selected based on purposive criteria, using structured interview guidelines. There were 8 participants. And 2) In-Depth interviews were also with 36 participants and 1 teacher observer who participated in the learning process. With the tools include: (1) In-depth interview guidelines, (2) Participant observation guidelines, and (3) An activity guide for phenomenon-based learning on the unit "Peaceful Coexistence."

The findings reveal that: 1) The current state and issues of learning management to promote global citizenship for peaceful coexistence among Grade 9 students: Curriculum and Content: While the content aligns with global citizenship concepts, teachers must independently select and adapt the materials. Teaching Methods: Lessons primarily focus on lectures and note-taking. Students: Family background influences students' motivation and classroom behavior. Teachers: Heavy workloads limit the time available for designing engaging learning experiences. Learning Environment: Although moral and ethical values are encouraged, some schools lack sufficient budget and resources. Teaching Materials: While teachers incorporate technology in the classroom, engaging and real-life-connected learning materials remain scarce. Assessment and Evaluation: Assessments primarily measure memorization, providing students with limited opportunities for reflective learning. (2) The development of phenomenon-based learning management to promote global citizenship and peaceful coexistence among Grade 9 students revealed that the learning activities aligned with the five key components of phenomenon-based learning: (1) Holisticity, (2) Authenticity, (3) Contextuality, (4) Problem-Based Inquiry Learning, and (5) Learning Process. Additionally, it was found that students demonstrated an increased sense of global citizenship and peaceful coexistence after participating in the phenomenon-based learning activities.

Keywords: Phenomenon Based Learning, Global Citizenship, Peaceful Coexistence

บทนำ

สังคมในศตวรรษที่ 21 ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วในหลากหลายมิติ อันเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงของบริบททางเศรษฐกิจและสังคมโลก การปฏิวัติดิจิทัล (Digital Revolution) การเปลี่ยนแปลงสู่อุตสาหกรรมเพื่อบรรลุเป้าหมาย 4.0 การดำเนินงานเพื่อบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติ 2573 สิ่งเหล่านี้ทำให้สังคมต้องเตรียมความพร้อมพลเมืองให้มีทักษะที่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ในอนาคต และจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องจัดการศึกษาเพื่อมุ่งพัฒนาความเป็นพลเมืองโลก มีเป้าหมายที่จะเปลี่ยนแปลงการสร้างองค์ความรู้ ทักษะ ค่านิยม และทัศนคติของผู้เรียนให้มีความสามารถในการร่วมกันมีส่วนร่วมในเรื่องความเป็นธรรมและสันติภาพของโลก โดยมีแนวทางและมุมมอง รวมถึงวิธีดำเนินการที่หลากหลายขึ้นอยู่กับบริบทนำไปใช้ในแต่ละบริบท ทั้งเรื่องการศึกษาเพื่อสิทธิมนุษยชน การศึกษาเพื่อสันติภาพ การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน และการศึกษาเพื่อความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศ (UNESCO, 2015 อ้างถึงใน ปรดี ประทุมสุวรรณ, 2562) และประเทศไทยรวมถึงประเทศสมาชิกสหประชาชาติ ได้ลงนามรับรองพันธสัญญาทางการเมืองระดับผู้นำ เพื่อกำหนดทิศทางการพัฒนาที่ยั่งยืนของโลกหรือเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) จำนวน 17 เป้าหมายหลักถือเป็นวาระการพัฒนาระยะเวลา 15 ปี (พ.ศ. 2559 - 2573) ที่ประเทศสมาชิกจำเป็นต้องปฏิบัติตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนดังกล่าว ประเทศไทยได้กำหนดนโยบายให้สอดคล้องกับเป้าหมายที่ 4 ที่กล่าวถึงการสร้างหลักประกันว่าทุกคนมีการศึกษาที่มีคุณภาพ อย่างครอบคลุมและเท่าเทียมและสนับสนุนโอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิต ขณะที่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนเป้าหมายที่ 16 กล่าวถึงการส่งเสริมสังคมที่สงบสุขและครอบคลุม เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ให้ทุกคนเข้าถึงความยุติธรรมและสร้างสถาบันที่มีประสิทธิภาพ รับผิดชอบและครอบคลุมในทุกระดับ (ศูนย์วิจัยและสนับสนุนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน, 2567) ซึ่งประเทศไทยได้มีแนวนโยบายที่สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนดังกล่าว อาทิ การจัดทำแผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. 2560 - 2579) และยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2561 - 2580) เป็นต้น

อย่างไรก็ตามสถานการณ์ของโลกในปัจจุบัน กำลังเผชิญกับความขัดแย้งและความไม่สงบในหลากหลายรูปแบบ ดังที่ อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์ (2559) ระบุว่า รากเหง้าที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งและสงครามในโลกทุกวันนี้ เป็นผลต่อเนื่องมาจากเหตุการณ์ในอดีต หรือเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์อันยาวนาน นับตั้งแต่ยุคสมัยการเกิดรัฐชาติในสภาวะที่ยังไม่มีชาติ และอาจรวมถึงความแตกต่างกันทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรม นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศในปัจจุบันก็ยังเป็นสาเหตุแห่งความขัดแย้งที่มีแนวโน้มทวีความรุนแรงมากขึ้น เนื่องจากอุณหภูมิโลกที่เปลี่ยนแปลงสามารถส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของมนุษย์ทั้งปัญหาด้านทรัพยากร ปัญหาระบบนิเวศ ปัญหามลพิษ ปัญหามหาสมุทรที่อาจก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มผู้มาใหม่และกลุ่มเจ้าถิ่นเดิม (Helen Davidson, 2018) ขณะที่ประเทศไทยย่อมได้รับผลกระทบจากความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในระดับโลกอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้น การส่งเสริมคุณลักษณะของผู้ที่ตระหนักรู้และปฏิบัติตนอย่างมีจิตสำนึกในฐานะสมาชิกของสังคมโลก การมีพฤติกรรมที่เคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรม การยอมรับในความเท่าเทียมและสิทธิมนุษยชน สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นและมีส่วนร่วมกับกิจกรรมของสังคม ตลอดจนใช้วิธีการที่ไม่ใช้ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหาและข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นจำเป็นต้องอาศัยการจัดการศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองโลกที่อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขนี้ให้เกิดขึ้น สถานการณ์ดังที่กล่าวมานั้น แสดงให้เห็นถึงความท้าทายที่สำคัญทั้งความขัดแย้งระหว่างประเทศและภายในประเทศ ปัญหาสิ่งแวดล้อมและวิกฤตการณ์ด้านอาหารที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

ปัจจัยเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเข้าใจและทักษะที่สำคัญสำหรับการอยู่ร่วมกันในสังคมโลก โดยการจัดการเรียนรู้ในยุคปัจจุบัน ควรให้แก่นความรู้ที่เป็นพื้นฐานจำเป็นและสัมพันธ์กับชีวิตจริงของผู้เรียนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่มีความหมาย รวมทั้งบ่มเพาะทักษะที่จำเป็นไว้เป็นเครื่องมือติดตัวให้ผู้เรียนได้ประยุกต์ใช้กับองค์ความรู้ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต (Silander, 2015) ทั้งนี้เป้าหมายการเรียนรู้ในโลก ที่เต็มไปด้วยความเปลี่ยนแปลง ควรให้ความสำคัญกับกระบวนการมากกว่าผลลัพธ์แห่งการเรียนรู้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยพบว่า การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน (Phenomenon Base Learning) เป็นวิธีการเรียนรู้ที่มีเหมาะสมเพื่อทำความเข้าใจปรากฏการณ์ที่พบเจอในชีวิตจริงและใช้ปรากฏการณ์เป็นจุดเริ่มต้นที่จะทำให้ผู้เรียนได้ใช้ข้อมูลทักษะวิธีการต่างๆ ตลอดจนมุมมองที่หลากหลายในการแก้ปัญหาหรือสร้างคำอธิบาย และยังเป็นการจัดการเรียนรู้ที่สามารถตอบสนองความต้องการของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมได้ โดยใช้ปรากฏการณ์ในชีวิตจริงมาเป็นจุดเริ่มต้นของการเรียนรู้ ทำการศึกษาได้อย่างรอบด้านทุกแง่มุม รวมทั้งการฝึกปฏิบัติจริงในการเรียนรู้ปรากฏการณ์ที่น่าสนใจ โดยเรียนรู้ผ่านปรากฏการณ์จริงที่หลากหลายทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับโลก จะทำให้นักเรียนเชื่อมโยงระหว่างปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมไทยและปรากฏการณ์ระดับโลกส่งผลให้นักเรียนเกิดความเคารพในความหลากหลายทางวัฒนธรรม และสามารถแก้ไขปัญหาโดยไม่ใช้ความรุนแรงซึ่งส่งเสริมการสร้างความเป็นพลเมืองโลกที่สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข

โดยปรากฏการณ์ที่ผู้วิจัยเลือกมานำมาจัดการเรียนรู้ ประกอบด้วย 3 ปรากฏการณ์ คือ ปรากฏการณ์อุทกภัย ปรากฏการณ์มลพิษทางอากาศ (PM 2.5) และปรากฏการณ์การละเมิดสิทธิเด็ก เนื่องจากทั้งสามปรากฏการณ์นี้เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริงทั้งในระดับโลกและระดับประเทศ โดยเฉพาะประเทศไทยที่กำลังเผชิญหน้ากับปรากฏการณ์เหล่านี้เป็นประจำและสร้างผลกระทบต่อประชาชนทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม นอกจากนี้ปรากฏการณ์ดังกล่าวยังสามารถเชื่อมโยงกับสาระภูมิศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ ศาสนา ประวัติศาสตร์ และหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตซึ่งถือเป็นเนื้อหาสาระที่ประกอบรวมเป็นสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมที่กล่าวถึงการอยู่ร่วมกันในสังคมไทยและสังคมโลกอย่างสันติสุข

จากสภาพปัญหาที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้ศึกษา การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองโลกที่อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข โดยเลือกศึกษานักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ซึ่งมีอายุระหว่าง 14 - 15 ปี เนื่องจากสอดคล้องกับแนวทางพัฒนาทักษะ ความรู้ และค่านิยมของผู้เรียนเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองโลก ซึ่งหลักสูตร Education for Global Citizenship ของ Oxfam (2015) ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาผู้เรียนช่วงอายุ 14 - 16 ปี ในด้านความยุติธรรมทางสังคม สิทธิมนุษยชน สันติภาพ และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข โดยเน้นให้ผู้เรียนเข้าใจ ความเชื่อมโยงระหว่างความขัดแย้งกับสันติภาพ ฝึกทักษะการคิดแก้ปัญหา และการทำงานร่วมกัน อีกทั้งยังส่งเสริมให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจเชิงประชาธิปไตย และมีบทบาทในการสร้างสังคมที่เป็นธรรมและยั่งยืน อีกทั้ง นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เป็นช่วงชั้นที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้สำรวจความถนัดและความสนใจของตนเองส่งเสริมการพัฒนาบุคลิกภาพส่วนตัว มีทักษะ ในการคิดอย่างมีวิจารณญาณคิดสร้างสรรค์และคิดแก้ปัญหา มีทักษะในการดำเนินชีวิตมีทักษะการใช้เทคโนโลยีเพื่อเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้มีความรับผิดชอบต่อสังคมมีความสมดุลทั้งด้านความรู้ความคิดความดีงามและมีความภูมิใจในความเป็นไทย ตลอดจนใช้เป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพหรือการศึกษาต่อ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) โดยถือเป็นการเตรียมความพร้อมให้กับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ให้มีความเป็นพลเมืองโลกที่สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสันติสุขต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองโลกที่อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในโรงเรียนมัธยมศึกษา พื้นที่อำเภอโพทะเล จังหวัดพิจิตร

2. เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองโลกที่อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในโรงเรียนมัธยมศึกษา พื้นที่อำเภอโพทะเล จังหวัดพิจิตร

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวิธีดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองโลกที่อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในโรงเรียนมัธยมศึกษาพื้นที่อำเภอโพทะเล จังหวัดพิจิตร

1. ผู้ให้ข้อมูลหลัก ผู้วิจัยกำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

1.1 ครูผู้สอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ในโรงเรียนมัธยมศึกษาเขตอำเภอโพทะเล จังหวัดพิจิตร ที่สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพิจิตร ปีการศึกษา 2567 ได้แก่ โรงเรียนโพธิธรรมสุวัฒน์ โรงเรียนพิบูลธรรมเวทวิทยา โรงเรียนท่าเสาวิทยาคม และโรงเรียนห้วยยาววิทยาคม ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนละ 1 คน จำนวน 4 คน โดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Criterion Base Selection)

1.2 นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนมัธยมศึกษาพื้นที่อำเภอโพทะเล จังหวัดพิจิตร จำนวน 4 โรงเรียน โรงเรียนละ 1 คน ได้แก่ โรงเรียนโพธิธรรมสุวัฒน์ โรงเรียนพิบูลธรรมเวทวิทยา โรงเรียนท่าเสาวิทยาคม และโรงเรียนห้วยยาววิทยาคม ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพิจิตร โดยวิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Criterion Base Selection) มีเกณฑ์การเลือกแบบเจาะจง

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แนวคำถามในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยการใช้แนวคำถามเป็นการสัมภาษณ์โดยตรงกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ ครูผู้สอนในรายวิชาสังคมศึกษาและนักเรียนที่ได้เรียนรายวิชาสังคมศึกษา ทั้ง 4 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนโพธิธรรมสุวัฒน์ โรงเรียนห้วยยาววิทยาคม โรงเรียนท่าเสาวิทยาคม และโรงเรียนพิบูลธรรมเวทวิทยา อำเภอโพทะเล จังหวัดพิจิตร โดยกำหนดเป็นแนวคำถามปลายเปิด มีขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือวิจัย ดังนี้ 1) ศึกษาค้นคว้าเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และหนังสือต่างๆ รวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองโลกที่อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างแนวคำถามการสัมภาษณ์เชิงลึก 2) สร้างแนวคำถามในการสัมภาษณ์เชิงลึกในประเด็นต่างๆ และนำคำถามที่ผู้วิจัยคัดเลือกแล้วเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของข้อคำถาม และปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา 3) นำแนวคำถามการสัมภาษณ์เชิงลึกไปทดลองใช้กับกลุ่มบุคคลที่มีคุณลักษณะเหมือนกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก แต่ไม่ใช่ผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัยนี้ จากนั้นนำมาปรับปรุงข้อคำถามให้ตรงประเด็น และปรับภาษาให้เข้าใจง่าย ก่อนทำไปใช้กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักต่อไป

3. การวิเคราะห์ข้อมูลขั้นตอนที่ 1

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลและสร้างข้อสรุป ข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์เป็นข้อความบรรยายซึ่งได้จากการศึกษา สืบค้น จากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ และได้จากการสัมภาษณ์ เพื่อสรุปข้อเท็จจริงและนำเสนอ โดยมีลำดับขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้ 1. วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากสัมภาษณ์ โดยวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ 2. นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์ จัดหมวดหมู่ของคำตอบ ตัดทอนข้อมูลที่มีความซับซ้อน จากนั้นเรียบเรียงภาษา ก่อนนำมาสรุปในเชิงพรรณนา

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนาการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองโลกที่อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในโรงเรียนมัธยมศึกษาพื้นที่อำเภอโพทะเล จังหวัดพิจิตร

1. ผู้ให้ข้อมูลหลัก ผู้วิจัยกำหนดผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

1.1 นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนโพธิธรรมสุวัฒน์ อำเภอโพทะเล จังหวัดพิจิตร จำนวน 36 คน ซึ่งผู้วิจัยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Criterion Base Selection) โดยใช้เกณฑ์การเลือกแบบเจาะจง

1.2. คุณครูผู้ร่วมสังเกตการณ์การจัดการเรียนรู้ จำนวน 1 คน ซึ่งผู้วิจัยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Criterion Base Selection) โดยใช้เกณฑ์การเลือกแบบเจาะจง

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 คู่มือกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน หน่วยการเรียนรู้ เรื่อง “การอยู่ร่วมกันอย่างสันติ” มีขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือ ดังนี้ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองโลกที่อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในโรงเรียนมัธยมศึกษาพื้นที่อำเภอโพทะเล จังหวัดพิจิตร 2) ศึกษารูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน 3) ศึกษาค้นคว้าเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมความเป็นพลเมืองโลกที่อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข 4) สร้างชุดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน หน่วยการเรียนรู้ เรื่อง “การอยู่ร่วมกันอย่างสันติ” 5) นำชุดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน หน่วยการเรียนรู้ เรื่อง “การอยู่ร่วมกันอย่างสันติ” ที่สร้างขึ้นเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบและขอข้อเสนอแนะในส่วนที่บกพร่องและนำมาปรับปรุงแก้ไข 6) จัดทำชุดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน หน่วยการเรียนรู้ เรื่อง “การอยู่ร่วมกันอย่างสันติ” และนำไปจัดการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนที่เป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก

2.2 แนวทางการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ผู้วิจัยเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินการจัดการเรียนรู้ ให้ข้อมูลความรู้ร่วมกับกลุ่มเป้าหมายการวิจัย โดยส่งแนวทางการสังเกตแบบมีส่วนร่วมให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบความเหมาะสมและนำมาปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำ จากนั้นนำไปใช้เป็นแนวทางสำหรับสังเกตพฤติกรรมการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ พร้อมทั้งบันทึกข้อมูลที่ได้จากการสังเกตพฤติกรรม

2.3 แนวคำถามในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยการใช้แนวคำถามเป็นการสัมภาษณ์โดยตรงกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ คุณครูที่ร่วมสังเกตการณ์ โดยกำหนดเป็นแนวคำถามปลายเปิด มีขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือ ดังนี้ 1) ศึกษาค้นคว้าเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และหนังสือต่างๆ รวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเป็นพลเมืองโลกที่อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เพื่อใช้เป็นแนวทางในสร้างแนวคำถามการสัมภาษณ์เชิงลึก 2) สร้างแนวคำถามในการสัมภาษณ์เชิงลึกในประเด็นต่าง ๆ และนำคำถามที่ผู้วิจัยคัดเลือกแล้ว เสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของข้อคำถาม และปรับปรุงแก้ไขตาม

คำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา 3) นำแนวคำถามการสัมภาษณ์เชิงลึกไปทดลองใช้กับกลุ่มบุคคลที่มีคุณลักษณะเหมือนกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก แต่ไม่ใช่ผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัยนี้ จากนั้นนำมาปรับปรุงข้อคำถามให้ตรงประเด็น และปรับภาษาให้เข้าใจง่าย ก่อนนำไปใช้กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักต่อไป

3. การวิเคราะห์ข้อมูลขั้นตอนที่ 2

การวิเคราะห์ข้อมูลตามจุดมุ่งหมายของการค้นคว้าข้อที่ 2 ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการวิเคราะห์สรุปอุปนัย (Analytic Induction) โดยการวิเคราะห์ข้อมูลสรุปจากบันทึกภาคสนามที่เป็นบันทึกละเอียดแบบพรรณนาซึ่งเป็นแบบพรรณนาเชิงวิเคราะห์ ที่ได้จากการสังเกต การสัมภาษณ์ และร่วมแสดงความคิดเห็นของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก จากนั้นใช้การวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อจัดหมวดหมู่และสรุปประเด็นสำคัญตามจุดมุ่งหมายการวิจัย หลังจากนั้นจะนำเสนอรายงานแบบพรรณนาเชิงวิเคราะห์

สรุปผลการวิจัย

1. การศึกษาสภาพสภาพปัจจุบันและปัญหาของการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองโลกที่อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในโรงเรียนมัธยมศึกษา พื้นที่อำเภอโพทะเล จังหวัดพิจิตร โดยสามารถแบ่งประเด็นออกเป็น 7 ด้าน ดังนี้

1.1 ด้านหลักสูตรและเนื้อหา หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 มีกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมที่สามารถเชื่อมโยงกับแนวคิดพลเมืองโลกได้ โดยเฉพาะในสาระหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม อย่างไรก็ตาม เนื้อหา ยังไม่ได้ระบุแนวคิดเรื่องพลเมืองโลกอย่างชัดเจน ทำให้ครูผู้สอนต้องตีความและเชื่อมโยงเนื้อหาด้วยตนเอง

1.2 ด้านการจัดการเรียนรู้ ปัจจุบันการสอนยังคงเน้นการบรรยายและให้ผู้เรียนจดบันทึกเป็นหลัก มีการใช้สื่อ เช่น โปรแกรมนำเสนอข้อความ คลิปวิดีโอ และบอร์ดเกมในบางครั้ง อย่างไรก็ตาม การจัดการกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมยังมีข้อจำกัด เนื่องจากภาระงานของครูที่มากและข้อจำกัดด้านเวลา ส่งผลให้รูปแบบการสอนยังคงเป็นแบบครูเป็นศูนย์กลางมากกว่าการเรียนรู้แบบลงมือปฏิบัติ

1.3 ด้านผู้เรียน นักเรียนมีพื้นฐานความรู้และบริบทครอบครัวที่แตกต่างกัน บางส่วนขาดแรงจูงใจในการเรียน ไม่เห็นความสำคัญของการเป็นพลเมืองโลก และไม่สามารถเชื่อมโยงความรู้ไปสู่ชีวิตจริงได้ นอกจากนี้ นักเรียนบางคนมีภาวะบกพร่องทางการเรียนรู้ (LD) และยังขาดทักษะการทำงานเป็นกลุ่มและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในห้องเรียน

1.4 ด้านครูผู้สอน ครูมีความตั้งใจในการจัดการเรียนรู้แต่ต้องรับผิดชอบภาระงานอื่น ๆ นอกเหนือจากการสอน เช่น งานบริหารและการสนับสนุนกิจกรรมของโรงเรียน ทำให้ไม่มีเวลาเพียงพอในการออกแบบกิจกรรมที่ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์และการเรียนรู้ที่หลากหลาย นอกจากนี้ ครูบางคนอาจยังขาดแนวทางหรือเครื่องมือที่ชัดเจนในการสอนแนวคิดพลเมืองโลกผ่านกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

1.5 ด้านสภาพแวดล้อม โรงเรียนมีการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม แต่บางแห่งยังขาดงบประมาณและทรัพยากรสนับสนุน เช่น อุปกรณ์การเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับพลเมืองโลก ขณะที่บางโรงเรียนมีข้อจำกัดด้านสถานที่ เช่น อยู่ติดถนน ทำให้เกิดเสียงรบกวนระหว่างเรียน

1.6 ด้านสื่อการสอน มีการนำเทคโนโลยี เช่น เกม Kahoot หรือบอร์ดเกมมาใช้ แต่ยังไม่ได้แพร่หลายเท่าที่ควร โรงเรียนบางแห่งขาดแคลนสื่อการเรียนรู้ที่กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการคิดวิเคราะห์และลงมือปฏิบัติจริง ครูบางคนยังคงสอนโดยอาศัยหนังสือเรียนเป็นหลักโดยไม่มีสื่ออื่นมาประกอบ ทำให้การเรียนรู้ขาดความน่าสนใจ

1.7 การวัดและประเมินผล ระบบการวัดผลยังคงเน้นข้อสอบปรนัยและอัตนัยเป็นหลัก ซึ่งอาจไม่สามารถสะท้อนศักยภาพของนักเรียนได้อย่างแท้จริง การทดสอบส่วนใหญ่เน้นการจดจำมากกว่าการคิดวิเคราะห์และการนำไปใช้ในชีวิตจริง นักเรียนไม่มีโอกาสประเมินตนเองหรือรับข้อเสนอแนะจากเพื่อน ส่งผลให้ขาดกระบวนการสะท้อนคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ของตนเอง

จากข้อมูลที่น่าเสนอข้างต้น ผู้วิจัยสามารถสรุปในภาพรวมได้ว่า สภาพปัจจุบันและปัญหาเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองโลกที่อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในด้านหลักสูตรและเนื้อหา พบว่า หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 มีเนื้อหาที่สามารถเชื่อมโยงกับแนวคิดพลเมืองโลกได้ แต่ไม่ได้ระบุไว้อย่างชัดเจนส่งผลให้ครูผู้สอนต้องพิจารณาเนื้อหาด้วยตนเอง ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้ส่วนใหญ่เน้นการบรรยายและการจดบันทึก แม้จะมีการใช้สื่อการสอนรูปแบบต่าง แต่การจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้เรียนยังมีข้อจำกัด เนื่องจากภาระงานของครูและเวลาที่จำกัด นักเรียนบางกลุ่มขาดแรงจูงใจในการเรียน ไม่สามารถเชื่อมโยงความรู้กับชีวิตจริง นอกจากนี้ภาระงาน ที่ครูผู้สอนต้องรับผิดชอบ ส่งผลให้ไม่มีเวลาเพียงพอในการออกแบบกิจกรรมที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองโลกที่อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข อีกทั้งยังขาดแนวทางที่ชัดเจนในการบูรณาการแนวคิดพลเมืองโลกเข้าสู่การเรียนรู้ ขณะที่การประเมินผลยังคงเน้นการทดสอบที่วัดผลจากการจดจำมากกว่า ส่งผลให้ผู้เรียนไม่มีโอกาสสะท้อนคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ของตนเอง

2. การพัฒนาการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองโลกที่อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในโรงเรียนมัธยมศึกษา พื้นที่อำเภอโพทะเล จังหวัดพิจิตร จากการสัมภาษณ์นักเรียนและคุณครูผู้ร่วมสังเกตการณ์ โดยสามารถแบ่งประเด็นออกเป็น 2 ประเด็น ได้แก่ องค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน และคุณลักษณะความเป็นพลเมืองโลกที่อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข รายละเอียด ดังนี้

ประเด็นที่ 1 องค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน

1) ความเป็นองค์รวม กิจกรรมการเรียนรู้ที่จัดขึ้นช่วยให้นักเรียนเข้าใจปัญหาสังคมในมิติที่กว้างขึ้น โดยเชื่อมโยง ปัญหาสิ่งแวดล้อม (อุทกภัย, ฝุ่น PM 2.5) และสิทธิมนุษยชน (การละเมิดสิทธิเด็ก) กับชีวิตจริงของนักเรียน นักเรียนได้รับประสบการณ์การเรียนรู้ผ่านเครื่องมือที่ส่งเสริมการคิดเชิงระบบ เช่น Mind Map, การสอนแบบjigsaw และการอภิปราย ซึ่งช่วยให้นักเรียนเห็นความเชื่อมโยงของปัญหาต่าง ๆ และสามารถวิเคราะห์แนวทางแก้ไขปัญหาคิดขึ้น

2) ตามสภาพจริง ประเด็นการเรียนรู้เป็นเรื่องใกล้ตัวและเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน ทำให้เข้าใจและปรับตัวต่อสถานการณ์ปัจจุบันได้ง่ายขึ้น เช่น อุทกภัยที่เกิดขึ้นเป็นประจำในท้องถิ่น, ปัญหาฝุ่น PM 2.5 จากการเผา, และการละเมิดสิทธิเด็กที่พบเห็นได้ในข่าวและชีวิตประจำวัน สิ่งเหล่านี้ช่วยให้นักเรียนตระหนักถึงปัญหาที่ส่งผลกระทบโดยตรงต่อชีวิตของพวกเขา

3) ความสอดคล้องกับบริบท สิ่งที่เรียนรู้สามารถนำไปปรับใช้ในชีวิตจริงได้ นักเรียนสามารถเปรียบเทียบสถานการณ์ของประเทศไทยกับบริบทของประเทศอื่นๆ ได้ นอกจากนี้ กิจกรรมที่ให้นักเรียนออกแบบ "เมืองปลอดภัยที่ยั่งยืน" แสดงให้เห็นว่านักเรียนสามารถนำความรู้ไปพัฒนาแนวทางแก้ไขปัญหในสังคมจริงได้

4) การเรียนรู้เชิงแก้ปัญหา นักเรียนมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา ค้นหาคำตอบ และเสนอแนวทางแก้ไข เช่น ศึกษาสาเหตุของอุทกภัย ออกแบบนโยบายแก้ไขปัญห PM 2.5 และวิเคราะห์

กรณีศึกษาสิทธิเด็ก อย่างไรก็ตาม บางกลุ่มอาจยังไม่คุ้นเคยกับการเรียนรู้แบบนี้ ครูต้องช่วยสนับสนุนเพิ่มเติม เช่น ใช้คำถามกระตุ้นให้คิดในเชิงลึกและฝึกฝนการตั้งคำถามเพื่อค้นหาคำตอบด้วยตนเอง

5) กระบวนการเรียนรู้ นักเรียนได้รับโอกาสในการคิดวิเคราะห์ แสดงความคิดเห็น และทำงานร่วมกันเพื่อแก้ปัญหา กิจกรรมกระตุ้นความสนใจของนักเรียนและช่วยให้นักเรียนตระหนักถึงบทบาทของตนเองในฐานะพลเมืองโลก อย่างไรก็ตาม การเชิญผู้เชี่ยวชาญ หรือบุคคลที่ได้รับผลกระทบจากปัญหามาแบ่งปันประสบการณ์จริง อาจช่วยให้นักเรียนเข้าใจประเด็นเหล่านี้ได้ลึกซึ้งขึ้นและเห็นมุมมองที่หลากหลายมากขึ้น

ประเด็นที่ 2 คุณลักษณะความเป็นพลเมืองโลกที่อยู่ร่วมกันอย่างสันติ ได้แก่

1) การตระหนักในบทบาทของตนในฐานะสมาชิกของสังคมโลก ก่อนการเรียนรู้ นักเรียนส่วนใหญ่ไม่ได้ให้ความสนใจต่อปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อม แต่หลังจากเข้าร่วมกิจกรรม นักเรียนมีแนวโน้มที่จะติดตามข่าวสารมากขึ้นและตระหนักว่าตนเองมีบทบาทสำคัญในการเป็นส่วนหนึ่งของการเปลี่ยนแปลง

2) การเคารพในความหลากหลายทางวัฒนธรรม นักเรียนมีการเปิดใจรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่างมากขึ้น นักเรียนพยายามเข้าใจและเคารพความแตกต่างของเพื่อนๆ ซึ่งช่วยเสริมสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่สงบสุขและเอื้อต่อการอยู่ร่วมกัน

3) การยึดมั่นในหลักสิทธิมนุษยชนและความยุติธรรม เดิมทีบางคนมองว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องไกลตัว แต่หลังจากกระบวนการเรียนรู้ นักเรียนเริ่มเข้าใจว่าความยุติธรรมและสิทธิมนุษยชนเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับตนเอง และนักเรียนสามารถเป็นส่วนหนึ่งในการส่งเสริมความเสมอภาคในสังคมได้

4) การทำงานร่วมกับผู้อื่น นักเรียนที่เคยกังวลเกี่ยวกับการแสดงความคิดเห็นหรือการทำงานกลุ่ม เริ่มมีความมั่นใจมากขึ้น นักเรียนสามารถร่วมมือกับเพื่อนๆ ได้ดีขึ้น ลดความขัดแย้ง และสร้างสรรค์แนวคิดใหม่ๆ ผ่านการทำงานเป็นทีม

5) การใช้สันติวิธีในการแก้ไขปัญหา นักเรียนได้เรียนรู้การควบคุมอารมณ์ รับฟังเหตุผล และใช้วิธีที่สงบในการแก้ปัญหามากขึ้น ซึ่งเป็นคุณลักษณะสำคัญของพลเมืองโลกที่สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างสันติสุข

นอกจากนี้ จากการผลการสัมภาษณ์คุณครูผู้ร่วมสังเกตการณ์ และจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมของผู้วิจัย พบว่า นักเรียนมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้นเมื่อเทียบกับการเรียนรู้แบบเดิม สะท้อนให้เห็นว่าการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานเป็นแนวทางการเรียนรู้ที่สามารถนักเรียนให้เป็นพลเมืองโลกที่มีจิตสำนึกและสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมโลกได้อย่างสันติสุข

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยอภิปรายผลวิเคราะห์เชิงพรรณนา ดังนี้

1. ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองโลกที่อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในโรงเรียนมัธยมศึกษา พื้นที่อำเภอโพทะเล จังหวัดพิจิตร พบว่า หลักสูตรและเนื้อหา โดยเฉพาะหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 มีเนื้อหาที่สามารถเชื่อมโยงกับแนวคิดพลเมืองโลกได้ แต่ไม่ได้รับรู้อย่างชัดเจนส่งผลให้ครูผู้สอนจำเป็นต้องพิจารณาเนื้อหาด้วยตนเอง ขณะที่กระบวนการจัดการเรียนรู้ส่วนใหญ่เน้นการบรรยายและการจดบันทึก ซึ่งสอดคล้องกับสหัสสินสิงห์ (2565) กล่าวว่า ครูผู้สอนยังเน้น วิธีการสอนแบบบรรยายเป็นหลัก ซึ่งการสอนแบบบรรยายคือกระบวนการที่ผู้สอนใช้ในการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด โดยการเตรียมเนื้อหา

สาระแล้วบรรยาย คือ พูด บอก เล่า อธิบายเนื้อหาสาระหรือสิ่งที่ต้องการสอนแก่ผู้เรียน (ทีศนา แชมมณี, 2561) แม้จะมีการใช้สื่อการสอนรูปแบบต่างๆ แต่การจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้เรียนยังมีข้อจำกัด เนื่องจากภาระงานของครูและเวลาที่จำกัด ภาระงานที่ครูผู้สอนต้องรับผิดชอบ ส่งผลให้ไม่มีเวลาเพียงพอในการออกแบบกิจกรรมที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองโลกที่อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข สอดคล้องกับที่ ศุภณัฐ ศศิวิวัฒน์ (2566) กล่าวว่า ครูไทยทำงานหนักมาก แต่สอนนักเรียนได้ไม่เต็มที่เพราะโดนแย่งเวลาไปโดยงานต่างๆ ที่ไม่ใช่งานสอน ซึ่งครูจำนวนมากมองว่างานและกิจกรรมเหล่านี้มักไม่ได้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพการสอนทางด้านนักเรียน พบว่า มีนักเรียนบางกลุ่มขาดแรงจูงใจในการเรียน ไม่สามารถเชื่อมโยงความรู้กับชีวิตจริง โดยปัญหาดังกล่าวเป็นปัญหาเกี่ยวกับแรงจูงใจ (motivation) เด็กกลุ่มนี้มีโอกาสได้เรียน แต่เลือกไม่เรียนเพราะขาดแรงจูงใจ ไม่เห็นประโยชน์ อันที่จริงคำว่าไม่เห็นประโยชน์โรงเรียนให้อะไรแก่เขาสามารถตีความได้หลายอย่าง อาจเป็นไปได้ว่าลึกๆ แล้วเขามองเห็นตัวเองทำไม่ได้ดีเรื่องเรียน เมื่อไปเรียนแล้วผลออกมาไม่ดี เรียนไม่รู้เรื่อง ก็ไม่ไปดีกว่า (ภาวรรณ ธนาเลิศสมบูรณ์, 2564) นอกจากนี้ การประเมินผลยังคงเน้นการทดสอบที่วัดผลจากการจดจำมากกว่าส่งผลให้ผู้เรียนไม่มีโอกาสสะท้อนคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ของตนเอง

2. ผลการศึกษาการพัฒนาการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองโลกที่อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในโรงเรียนมัธยมศึกษา พื้นที่อำเภอโพทะเล จังหวัดพิจิตร ผู้วิจัยพบว่า การพัฒนาการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองโลกที่อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข มีแนวคิดการจัดการเรียนรู้จากศึกษาของประเทศฟินแลนด์ เป็นการนำปรากฏการณ์ในโลกแห่งความเป็นจริงมาเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการเรียนรู้ (อรพรรณ บุตรกตัญญู, 2564) โดยองค์ประกอบที่ 1 ความเป็นองค์รวม นักเรียนได้เรียนรู้ปัญหาสังคมในมิติที่กว้างขึ้น โดยการเชื่อมโยงปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่น อุทกภัยและฝุ่น PM 2.5 กับปัญหาสิทธิมนุษยชน เช่น การละเมิดสิทธิเด็ก ทำให้นักเรียนเห็นความเชื่อมโยงของปัญหาต่างๆ และสามารถวิเคราะห์แนวทางแก้ไขได้อย่างมีประสิทธิภาพ. ขณะที่องค์ประกอบที่ 2 ตามสภาพจริง พบว่า การใช้หัวข้อที่เกี่ยวข้องกับปัญหาจริงช่วยให้นักเรียนเข้าใจปัญหาในเชิงลึกมากขึ้น โดยใช้ข้อมูลจากสถานการณ์จริงที่ส่งผลกระทบต่อนักเรียนโดยตรง ทำให้นักเรียนตระหนักถึงบทบาทในสังคมในการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว สอดคล้องกับวรานนท์ คลังสีดาวรรณากุล (2565) ที่กล่าวว่า การหยิบยกประเด็นของปรากฏการณ์ต่างๆ ในสังคมที่เป็นประโยชน์กับผู้เรียน มาเป็นสื่อกลางในการสร้างองค์ความรู้ให้กับผู้เรียนที่มีความแตกต่างกันทางวัฒนธรรมและอิสระของวิถีชีวิตในยุคดิจิทัล ส่งผลให้นักศึกษามีทักษะสูงขึ้น องค์ประกอบที่ 3 ความสอดคล้องกับบริบท กิจกรรมที่เชื่อมโยงการเรียนรู้กับบริบทของนักเรียน เช่น การศึกษากรณีฝุ่น PM 2.5 หรือการละเมิดสิทธิเด็กจากหลายประเทศ ช่วยให้นักเรียนเห็นภาพเปรียบเทียบและสามารถนำความรู้ไปปรับใช้ในการแก้ไขปัญหาจริงในสังคมของนักเรียนเอง องค์ประกอบที่ 4 การเรียนรู้เชิงแก้ปัญหาที่ทำให้นักเรียนมีโอกาสในการวิเคราะห์ปัญหาและค้นหาคำตอบด้วยตนเอง แม้ว่าบางกลุ่มนักเรียนยังไม่คุ้นเคยกับกระบวนการนี้ ซึ่งครูต้องเข้าไปสนับสนุนเพิ่มเติมเพื่อกระตุ้นให้เกิดการคิดลึกและการตั้งคำถาม สุดท้ายในองค์ประกอบที่ 5 กระบวนการเรียนรู้สามารถกระตุ้นความสนใจของนักเรียนได้เป็นอย่างดี โดยการทำงานเป็นกลุ่มและการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นช่วยให้นักเรียนได้แสดงออกและเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาต่าง ๆ สอดคล้องกับ พงศธร มหาวิทยาลัย (2564) ที่ระบุว่า การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน เป็นแนวคิดการจัดการเรียนรู้ในกลุ่มสตรณนิยมแนวพหุวิทยาการอาศัยปรากฏการณ์ในชีวิตจริง มาเป็นแกนของบทเรียน และใช้กระบวนการสืบสอบโดยใช้ปัญหาเป็นฐานเป็นเครื่องมือ และต้องเชื่อมั่นว่าผู้เรียนสามารถสร้างองค์ความรู้เองได้จากการมีประสบการณ์ ผู้เรียนได้ลงมือ

ผลจากการดำเนินกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ดังกล่าว นักเรียนกลุ่มที่เข้าร่วมกิจกรรมมีความเข้าใจลึกซึ้งเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมและปัญหาสังคม สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาจริงในชีวิตประจำวัน ดังปรากฏในข้อมูลการสัมภาษณ์และการสะท้อนผลการเรียนรู้ โดยนักเรียนมีพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความเป็นพลเมืองโลกที่อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขเพิ่มมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับปรัชญาคอนสตรัคติวิสต์ (Constructivist) ที่ผู้เรียนนั้นสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง กล่าวคือ ผู้เรียนเป็นผู้สร้างความรู้โดยนำประสบการณ์หรือสิ่งที่ได้พบเห็นมาเชื่อมโยงกับความรู้เดิมที่มีอยู่ ผู้เรียนจะได้ลงมือปฏิบัติ จนก่อให้เกิดความรู้ใหม่ที่เหมาะสมของแต่ละบุคคล และเมื่อพัฒนาตนทั้งด้านการกระทำ จิตใจ และสติปัญญาแล้วย่อมนำไปสู่สันติภายในตน ซึ่งเป็นแนวทางให้เกิดสันติสุขภายในใจ และแผ่ขยายออกไปสู่สังคมและโลกในที่สุด (พระมหาภุชณะ ตรุโณ, 2551)

องค์ความรู้การวิจัย

องค์ความรู้การวิจัยครั้งนี้ คือ คุณลักษณะความเป็นพลเมืองโลกที่อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ประกอบด้วย 5 คุณลักษณะที่สำคัญ ได้แก่ 1) การตระหนักถึงบทบาทและหน้าที่ของตนในฐานะสมาชิกของสังคมโลก คือ การศึกษาและติดตามข่าวสารเกี่ยวกับปัญหาทางสังคมและสิ่งแวดล้อม ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับโลก รวมถึงสามารถคิดไตร่ตรองก่อนลงมือกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่มีผลกระทบต่อสังคมโลก 2) การเคารพในความหลากหลายทางวัฒนธรรม คือ การเปิดใจรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่าง และหลีกเลี่ยงการเลือกปฏิบัติหรือแสดงพฤติกรรมที่เป็นการเหยียดเชื้อชาติ ศาสนา และเพศสภาพ 3) การยึดมั่นในหลักสิทธิมนุษยชนและความยุติธรรม คือ การให้ความเคารพต่อศักดิ์ศรีและสิทธิของผู้อื่น แสดงความสนใจในประเด็นด้านสิทธิมนุษยชน เช่น สิทธิในการมีชีวิต สิทธิคุณภาพชีวิตที่ดี ฯลฯ เป็นต้น รวมถึงสนับสนุนแนวทางที่ช่วยลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม 4) การทำงานร่วมกับผู้อื่น คือ สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่น ปรับตัว และรับฟังความคิดเห็นของสมาชิกในกลุ่มเมื่อทำงานร่วมกัน ตลอดจนสนับสนุนหรือเข้าร่วมกิจกรรมที่ช่วยแก้ไขปัญหาทางสังคม 5) การใช้สันติวิธีในการแก้ไขปัญหา คือ การจัดการความขัดแย้งโดยใช้สันติวิธี เน้นการพูดคุย การไกล่เกลี่ย และการประนีประนอมเพื่อหาทางออกที่เป็นธรรมสำหรับทุกฝ่าย หลีกเลี่ยงการใช้ถ้อยคำหรือการกระทำที่สร้างความขัดแย้ง และมุ่งเน้นการแก้ปัญหาที่สร้างสรรค์และเป็นประโยชน์ร่วมกัน สามารถสรุปองค์ความรู้การวิจัยดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 คุณลักษณะความเป็นพลเมืองโลกที่อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ครูผู้สอนควรมีการศึกษาบริบทของพื้นที่และปรากฏการณ์ที่จะนำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ก่อนจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองโลกที่อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เพื่อที่จะสามารถพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ

1.2 ครูผู้สอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน ควรมีการวางแผนและการกำหนดเวลา และคัดเลือกปรากฏการณ์ที่สามารถเชื่อมโยงทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับโลก ทั้งนี้ กิจกรรมการเรียนรู้สามารถปรับกิจกรรมให้สอดคล้องและบูรณาการให้เข้ากับเนื้อหาวิชาอื่น ๆ ได้

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ผู้ศึกษาควรศึกษาการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในพื้นที่และมีความสัมพันธ์กับชีวิตประจำวันของผู้เรียน และนำการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์ไปปรับใช้หรือบูรณาการจัดการเรียนรู้ในรายวิชาอื่น ๆ เพิ่มเติม เพื่อขยายขอบเขตการเรียนรู้ของผู้เรียนให้กว้างยิ่งขึ้น

2.2 ผู้ศึกษาควรศึกษาการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองโลกที่อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข สำหรับนักเรียนหรือนักศึกษาระดับชั้นอื่น ๆ เพื่อศึกษาถึงแนวทางที่เหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละช่วงวัย

2.3 ผู้ศึกษาควรศึกษาในขอบเขตพื้นที่ที่กว้างขึ้นเพื่อที่จะสามารถพัฒนากิจกรรมการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานให้มีประสิทธิภาพ และสามารถประยุกต์ใช้ในบริบทที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. กรุงเทพมหานคร: สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา.
- ทิตินา แคมมณี. (2561). ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 22. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ปรีดี ประทุมสุรธรดี. (2562). การศึกษาเพื่อการพัฒนาความเป็นพลเมืองโลก : การเรียนรู้แบบบูรณาการสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน. วารสารบริหารและนวัตกรรมการศึกษา, 2(1), 90-103
- พงศธร มหาวิจิตร. (2564). ทำความรู้จักกับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน. ใน ทรงชัย อักษรคิด (บรรณาธิการ). การเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน. กรุงเทพมหานคร: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- พระมหากษัตริย์ ตรุโณ. (2551). พระพุทธศาสนากับการสร้างสันติภาพโลก. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. แหล่งที่มา <https://www.mcu.ac.th/article/detail/14299> สืบค้นเมื่อ 23 กรกฎาคม 2564.
- ภาววรรณ ธนาเลิศสมบูรณ์. (2564). อะไรทำให้เด็กไทยกลายเป็น NEETs? : แก้ปัญหาคนนอกตลาดแรงงานและการศึกษา กับรัตติยา ภูละออ. กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (EEF). <https://www.eef.or.th/ruttiya-neets-interview/> สืบค้นเมื่อ 23 กรกฎาคม 2564.
- วรานนท์ คลังสีดา วรนากุล. (2565). การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานเพื่อพัฒนาทักษะพลเมืองดิจิทัลในรายวิชาชีวิตกับสังคมระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.). วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- ศุภณัฐ ศศิวิวัฒน์. (2566). นโยบายลดภาระงานครู (บางส่วน) ไม่พอคืนครูสู่ห้องเรียน. Thai PBS Policy Watch. <https://policywatch.thaipbs.or.th/article/education-2> สืบค้นเมื่อ 14 ธันวาคม 2566.
- ศูนย์วิจัยและสนับสนุนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน. (2567). ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับ SDGs. แหล่งที่มา <https://www.sdgmove.com/intro-to-sdgs/> สืบค้นเมื่อ 14 ธันวาคม 2566.
- สขิล สิ้นสิงห์. (2565). การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาโดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน เพื่อพัฒนาแนวคิด BGC Economy Model สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- อรพรรณ บุตรกัตถุญญ. (2564). การประเมินเพื่อการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน. ใน ทรงชัย อักษรคิด (บรรณาธิการ). การเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน. กรุงเทพมหานคร: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์. (2559). รากเหง้าของความขัดแย้งในโลกปัจจุบัน. กรุงเทพฯ: ธิง. <https://www.bangkokbiznews.com/blog/detail/639148> สืบค้นเมื่อ 14 ธันวาคม 2566.
- Helen Davidson. (2018). Climate change is exacerbating world conflicts, says Red Cross president. The guardian. From <https://www.theguardian.com/world/2018/oct/21/climate-change-is-exacerbating-world-conflicts-says-red-cross-president> Retrieved December 14, 2023.

- Oxfam. (2015). Education for global citizenship: A guide for schools. From <https://www.oxfam.org.uk/education/resources> Retrieved December 14, 2023.
- Silander P. (2015). Phenomenon-based learning. Phenomenal Education. From <http://www.phenomenaleducation.info/phenomenon-based-learning.html> Retrieved December 14, 2023.